

американськими військами. Крім того, для позначення країн після завершення військових дій функціонує евфемізм “*post-conflict countries*”.

“*The UN is well-experienced in helping “post-conflict countries” to reform their systems of justice and government*” (The Economist, Sept. 6, 2003).

Мікро-концепт «вбивство» є невід’ємним складовим концепту «війна», адже жертви війни – це перше, що спадає на думку при згадуванні поняття військового конфлікту. Евфемістичні звороти, що використовують для заміни поняття “to kill in action” такі: *to liquidate, to comb out, to alter the demographics*. Такі звороти мають достатньо широку семантику, і не асоціюються із поняттям вбивства.

“...*anti-partisan operations resulted in the deaths of a quarter of a million Russian civilians as a given area was encircled and then ‘combed out’, a euphemism for lining up the inhabitants of villages and shooting them*” (Burleigh, 2000).

Жертви серед цивільних під час військових операцій прийнято позначати непрямими найменуваннями *civilian impacting* та *collateral damage*, які утворилися завдяки генералізації значення. Таким самим чином утворилося і евфемістичне сполучення *combat ineffective*, яке використовується військовим командуванням при підрахунках жертв серед військових. Бомбардування або вогонь, відкритий по своїх власних військах відображається в англійській мові евфемізмами *friendly fire* та *blue-on-blue* (блакитним позначається на військових мапах розташування власних військ).

Отже, явище війни та пов’язані із нею реалії є невід’ємною частиною сучасного світу і фіксується у свідомості людей у вигляді концепту «Війна» та його складових мікро-концептів. Негативне ставлення людей до цього явища призводить до тенденції вуалювання цих концептів у мові, та заміщення їх евфемістичними вербалізаторами.

Література

Зацний Ю. А. Сучасний англомовний світ і збагачення словникового складу / Юрій Антонович Зацний. – Львів: ПАІС, 2007. – С. 87. Кубрякова Е.С. Начальные этапы становления когнитивизма: лингвистика-психология-когнитивная наука / Елена Степановна Кубрякова // Вопросы языкознания. – 1994. – № 4. – С. 34-47. Маслова В.А. Введение в когнитивную лингвистику: Учебное пособие / В.А. Маслова. – 2-е изд., испр. – Москва : Флинта, Наука, 2006. – 296 с. Семенчук А. Б. Інноваційні засоби об’єктивності концепту ТЕРОРИЗМ (на матеріалі англійської мови) / Алла Борисівна Семенчук: Дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / Запорізький Національний університет. – Запоріжжя, 2010. – 273 с.

УДК 811.111’373+811.112.2’373

БОНДАР Т. Г.

(Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки)

СТРУКТУРА АСОЦІАТИВНИХ ПОЛІВ ‘ROAD’, ‘WAY’, ‘WEG’ ТА ‘BAHN’ У ЗІСТАВНОМУ АСПЕКТІ

У статті у зіставному аспекті розглядаються набори асоціацій, які виникають у свідомості носів англійської та німецької мов на слова-стимули *road, way, Weg* та *Bahn*. У межах кожного асоціативного поля виявлено семантичні групи та підгрупи. Більшість виділених груп є спільними в англійській та німецькій частинах експерименту. Проте, у ході експерименту було виявлено певні лінгвоспецифічні складові асоціативних полів.

Ключові слова: вільний асоціативний експеримент, слово-стимул, слово-реакція, лексичне значення слова, семантична група.

Бондар Т.Г. Структура ассоциативных полей ‘road’, ‘way’, ‘Weg’ и ‘Bahn’ в сопоставительном аспекте. В статье в сопоставительном аспекте рассматриваются наборы ассоциаций, которые возникают в сознании носителей английского и немецкого языков на слова-стимулы *road, way, Weg* и *Bahn*. В пределах каждого ассоциативного поля выделены семантические группы и подгруппы. Большинство выделенных групп являются общими в английской и немецкой частях эксперимента. Однако, в ходе эксперимента были обнаружены определенные лингвоспецифические составляющие ассоциативных полей.

Ключевые слова: свободный ассоциативный эксперимент, слово-стимул, слово-реакция, лексическое значение слова, семантическая группа.

Bondar T.H. The structure of the associative fields ‘road’, ‘way’, ‘Weg’ and ‘Bahn’: comparative aspect. The article deals with the sets of associations that appear in the mind of English and German native speakers on the words-stimuli *road, way, Weg* and *Bahn*. Within each of four associative fields a few semantic groups and sub-groups were singled out. Most groups are the same in English and German parts of the experiment. However, some lingvospecific components of the associative fields were found out during the experiment.

Keywords: free association experiment, word-stimulus, word-response, lexical meaning of a word, semantic group.

Концепт «*road*» / «*Weg*» – один з найдавніших концептів у лінгвокультурах різних народів. Він належить до культурних констант, оскільки він існує й активно інтерпретується в культурах різних народів незалежно від етапу їх історичного розвитку, географічного положення й устрою суспільства.

Для дослідження смислового наповнення концептів у сучасній лінгвістиці активно використовуються асоціативні експерименти. Слід зазначити, що вперше асоціативний тест був використаний Ф. Гальтоном і К. Юнгом. У подальшому він отримав розвиток у дослідженнях О.Р. Лурії, Дж. Брунера, Р. Лазаруса. Асоціативні реакції вивчали О.М. Леонтьєв [Леонтьев 1983], Б.Ф. Ломов [Ломов 1984], О.О. Залевська [Залевская 1990] та ін. За допомогою асоціативного експерименту можна встановити не лише зв'язки між вербальними одиницями, а й особливості наповнення того чи іншого концепту. У нашому дослідженні ми опираємось на положення когнітивістики про те, що мова «надає найбільш природний доступ до свідомості» [Кубрякова 1997, с. 20] і є «одним з найбільш характерних типів когнітивної діяльності» [Лакофф 1988, с. 31]. Через мовні одиниці науковець може проникнути в механізми людського мислення, пізнати дійсність та способи збереження знань.

Мета нашої роботи полягає у виявленні в структурі асоціативних полів *'road'*, *'way'*, *'Weg'* та *'Bahn'* інваріантних та лінгвоспецифічних складових з метою вивчення особливостей наповнення концепту «*road*» / «*Weg*» у британській та німецькій лінгвокультурах.

Поставлена мета передбачає виконання таких **завдань**: 1) провести вільний асоціативний експеримент з носіями англійської та німецької мов з метою побудови асоціативних полів *'road'*, *'way'*, *'Weg'* та *'Bahn'*; 2) на основі спільних семантичних компонентів об'єднати отримані слова-реакції у групи; 3) схарактеризувати зміст та структуру побудованих асоціативних полів та виявити їх інваріантні та лінгвоспецифічні характеристики.

Об'єктом дослідження виступають отримані в ході експерименту набори реакцій на слова-стимули *road*, *way*, *Weg* та *Bahn*.

У нашій роботі ми використали дані, отримані в результаті вільних асоціативних експериментів. Учасниками експериментів були 38 носіїв англійської та 43 носії німецької мов віком від 16 до 30 років. Експерименти були проведені у 2011 році на базі Уолсінгемської школи (м. Даран, Сполучене Королівство) та Інституту іноземних мов і культури в університеті Ерланген-Нюрнберг (м. Нюрнберг, Німеччина). Завдання респондентів: згадати і записати за 30 секунд декілька реакцій, які першими спадають їм на думку, коли вони чують / читають слова-стимули *road*, *way* (для британських респондентів) та *Weg*, *Bahn* (для німецьких).

Слово-стимул *road* у носіїв англійської мови сформувало асоціативне поле з 101 реакції. Серед цих асоціацій є як досить стійкі, повторювальні, так й одиничні, нечастотні реакції. Загалом 38 респондентів дали 214 реакцій.

При розподілі асоціацій за семантикою слова-стимулу ми отримали три групи реакцій. Першу групу утворюють асоціації, що пов'язані з основним значенням лексеми *road*: 'смуга землі, призначена для пересування' ('a specially prepared hard surface for cars, buses, bicycles etc to travel on' [Longman 2005, p. 1423]). Другу групу формують асоціації, які співвідносяться з таким значенням лексеми *road* як 'перебування в русі, поїздка, подорож'. У третю групу ми об'єднали реакції, пов'язані із значенням 'напряму руху, маршрут, курс'. У межах кожної групи було виділено по декілька підгруп.

Перша групи **'смуга землі, призначена для пересування'** об'єднує 98 реакцій, які розподіляються за такими підгрупами:

'Фізичні параметри дороги' (5 реакцій): *winding* (2), *long* (1), *wide* (1), *straight* (1); 'Покриття, колір та якість доріг' (34 реакції): *tarmac* (7), *tar* (2), *black* (5), *asphalt* (2), *bumpy* (2), *stones* (2), *road stone* (1), *cement* (1), *concrete* (1), *cobbly* (1), *gobs* (1), *grit* (1), *smooth* (1), *rough* (1), *hard* (1), *mud* (1), *dirt* (1), *brown* (1), *dark* (1), *grey* (1); 'Частина простору, яка у свідомості носіїв мови асоціюється з дорогою' (5 реакцій): *trees* (3), *places* (1), *shops* (1), *barn* (1); 'Складові частини дороги, типи доріг' (54 реакції): *path* (11), *lines* (4), *motorway* (3), *street* (3), *marking* (3), *paint* (3), *sign* (3), *curb* (3), *street light* (3), *street cameras* (2), *yellow lines* (2), *main roads* (2), *cats-eyes* (2), *pathway* (1), *dual carriageway* (1), *side roads* (1), *crossed* (1), *track* (1), *way* (1); *white lines* (1), *pavement* (1), *traffic light* (1), *zebra crossing* (1).

У межах другої групи **'перебування в русі, поїздка, подорож'** (110 реакцій) було виділено такі семантичні підгрупи:

‘Пересування в просторі і часі’ (14 реакцій): *journey* (5), *travel* (4), *walk* (2), *walking* (1), *escape* (1), *drive* (1); ‘Транспорт, його складові; спосіб пересування’ (68 реакцій): *car* (26), *lorry* (8), *bus* (7), *bike* (5), *transport* (5), *traffic* (5), *vehicle* (4), *van* (4), *motor cycle* (2), *wagon* (1), *wheel* (1); ‘Суб’єкти пересування’ (6 реакцій): *people* (2), *drivers* (1), *pedestrians* (1), *road runner* (1), *stray animals* (1); ‘Мета поїздки’ (2 реакції): *shops* (1), *to nowhere* (1); ‘Тривалість подорожі’ (1 реакція): *long* (1); ‘Емоції, пов’язані з поїздкою; оцінка подорожі’ (5 реакцій): *adventure* (2), *excitement* (1), *dangerous* (1), *difficulty* (1); ‘Безпека дорожньо-транспортного руху’ (11 реакцій): *death* (2), *murder* (1), *accidents* (1), *blood* (1), *bones* (1), *drunk driving* (1), *speeding* (1), *difficulty* (1), *struggle* (1), *dark shadows* (1); ‘Часовий інтервал, який асоціюється з поїздкою’ (1 реакція): *holidays* (1); ‘Супровідні елементи подорожі’ (2 реакції): *scenery* (1), *beautiful views in the distance* (1).

Третя група **‘напря́м руху, маршру́т, курс’** об’єднує лише 5 реакцій: *route* (2), *map* (1), *to nowhere* (1), *future* (1).

Отримані асоціації на стимул *way* сформували асоціативне поле із 110 одиниць (загальна кількість реакцій – 164), які ми об’єднали у 6 груп. Три з цих груп є однойменними з описаними вище групами на слово-стимул *road*. Наявність значної кількості груп і підгруп пояснюється тим, що лексема *way* є багатозначною та вживається як в прямому, так і в переносному значенні.

До першої групи увійшли 48 асоціацій, пов’язаних з таким значенням лексеми *way*, як **‘смуга землі, призначена для пересування’**. Реакції було розподілено між чотирма підгрупами:

‘Фізичні параметрами’ (10 реакцій): *long* (3), *short way* (2), *over* (2), *a long way away* (1), *straight* (1), *beginning* (1); ‘Покриття та якість доріг’ (6 реакцій): *bad* (1), *worst* (1), *best* (1), *clag* (1), *cool way* (1), *good* (1); ‘Частина простору, яка у свідомості носіїв мови асоціюється з дорогою’ (8 реакцій): *around* (1), *countryside* (1), *hills* (1), *over there* (1), *there* (1), *through* (1), *tree* (1), *here* (1); ‘Типи доріг’ (24 реакцій): *road* (7), *path* (6), *runway* (4), *subway* (2), *byway* (1), *driveway* (1), *highway* (1), *track* (1), *slipway* (1).

У другій групі об’єднано 44 реакції, пов’язані зі значенням **‘перебування в русі, поїздка, подорож’**: Ми розподілили слова-реакції між такими підгрупами: ‘Пересування в просторі й часі’ (11 реакцій): *journey* (2), *Glenn* (1) (the first US astronaut to make a journey in space), *go* (1), *moving* (1), *run* (1), *walk* (1), *swinging the other way* (1), *drop* (1), *fall* (1), *a long way away*¹ (1); ‘Транспорт, його складові; спосіб пересування’ (3 реакції): *car* (1), *motor* (1), *aeroplane* (1); ‘Суб’єкти пересування’ (3 реакції): *cow* (1), *dogs* (1), *sheep* (1); ‘Мета поїздки’ (2 реакції): *countryside* (1), *polar bears and igloos* (1); ‘Тривалість подорожі’ (5 реакцій): *long* (3), *far* (2); ‘Емоції, пов’язані з поїздкою; оцінка подорожі’ (9 реакцій): *bad* (1), *best* (1), *bo* (1), *yippee* (1) (*bo*, *yippee* – exclamations), *cool way* (1), *gay* (1), *good* (1), *too much* (1), *worst* (1); ‘Безпека дорожньо-транспортного руху’ (8 реакцій): *give way* (5), *control and tunnels* (1), *right of way* (1), *death* (1); ‘Супровідні елементи подорожі’ (2 реакції): *sunset* (1), *problem* (1); ‘Етапи подорожі’ (1 реакція): *beginning* (1).

Третя група **‘напря́м руху, маршру́т, курс’** (56 реакцій) включає 4 підгрупи: ‘Курс, напрям’ (23 реакції): *direction* (7), *one way* (6), *away* (1), *backwards* (1), *forward* (1), *down* (1), *east* (1), *west* (1), *in* (1), *out* (1), *sky* (1), *up* (1); ‘Визначений маршрут’ (2 реакції): *route* (1), *Weardale way* (1); ‘Характеристика маршруту чи шляху’ (21 реакція): *right* (8), *wrong* (7), *long* (3), *short way* (2), *lost* (1); ‘Певні етапи маршруту’ (10 реакцій): *entrance* (1), *exit* (1), *fire exit* (1), *No way!* (1), *gate* (1), *gateway* (1), *hall* (1), *hallway* (3).

Четверту групу **‘життя, діяльність людини’** утворили 33 реакції, які ми розподілили на 5 підгруп: ‘Шлях, як все життя людини’ (1 реакція): *life* (1); ‘Характеристика способу життя, поведінки’ (21): *right*¹ (8), *wrong*¹ (7), *right and wrong* (1), *my way* (1), *same way* (1), *way of life* (1), *wild life* (1), *sexu* (1); ‘Певні етапи життя’ (2 реакції): *beginning* (1), *death* (1); ‘Складові життєвого шляху’ (2 реакції): *realisation* (1), *progress* (1); ‘Духовна складова життя’ (7 реакцій): *Jesus* (5), *God* (2).

Наступною групою на стимул *way* є семантична група **‘спосіб, метод для досягнення чи здійснення чогось’**. Таке значення є типовим для лексеми *way*, воно відбите практично у всіх тлумачних словниках англійської мови. Отримані 24 асоціації (*right*¹ (*way*) (8), *wrong*¹ (*way*) (7), *right and wrong*¹ (1), *other* (2), *cool* (*way*) (1), *good*¹ (1), *my way*¹ (1), *measure* (1), *shout* (1), *Ugly*

Way (1)) ми не розподіляли між підгрупами, адже вони всі підпадають під визначення ‘спосіб, метод’. Більшість слів-реакцій виражають оцінку.

Особливою є група **фонетичних асоціацій**. Сюди увійшли слова-реакції, які фонетично подібні на слово-стимул *way*. Простежити семантичні зв'язки між стимулом й отриманими реакціями неможливо. До цієї групи ми віднесли 6 реакцій: *curds and whey* (1) (сир і сироватка), *waves* (1) (хвилі), *Tidal wave* (1) (припливна хвиля), *Wailing Wall* (1) (Стіна плачу в Єрусалимі), *Wayne* (1) (прізвище), *way hay* (1).

Порівнюючи реакції, отримані на стимули *road* та *way*, можна побачити, що значення ‘смуга землі, призначена для пересування’ більшою мірою пов'язана з лексемою *road*, ніж з лексемою *way*. Більшість з отриманих асоціацій на стимул *way* (48 реакцій) лише опосередковано пов'язана із значенням ‘смуга землі’ і може бути віднесена також до інших груп. В англіців лексема *road* не асоціюється із життєвим шляхом людини, а отримані реакції на стимул *way* з групи ‘життя, діяльність людини’ більше стосуються способу життя чи поведінки людини (наприклад, *way of life, wild life, right and wrong, sexy*), ніж життя як процесу.

Перейдімо до аналізу асоціацій, отриманих від німецьких респондентів на слово-стимул *Weg*. Вони утворили асоціативне поле з 116 різних реакцій (загальна ж кількість реакцій на цей стимул – 190). Отримані асоціації можна об'єднати у п'ять семантичних груп: ‘смуга землі, призначена для пересування’, ‘перебування в русі, поїздка, подорож’, ‘життя, діяльність людини’, ‘напрямок руху, маршрут, курс’ та ‘спосіб, метод для досягнення чи здійснення чогось’, що співвідноситься з основними значеннями лексеми *Weg*, поданими у тлумачних словниках (див. [Duden 1996, S. 1718-1719], [Wahrig 1997, S. 1351]).

Першу групу ‘**смуга землі, призначена для пересування**’ утворюють 90 реакцій, які ми поділили на такі підгрупи:

‘Фізичні параметри дороги’ (23 реакції): *lang* (11), *schmal* (3), *breit* (2), *kurz* (2), *gerade* (1), *kurvenreich* (1), *räumlich* (1), *steil* (1), *auf und ab* (1); ‘Покриття, колір та якість доріг’ (24 реакції): *steinig* (5), *Steine* (2), *holprig* (3), *Asphalt* (2), *grau* (2), *Kieselstein* (1), *Sand* (1), *Staub* (1), *dreckig* (1), *geteert* (1), *teilweise gut ausgebaut* (1), *teilweise schlecht ausgebaut* (1), *schön* (1), *braun* (1), *grün* (1); ‘Частина простору, яка у свідомості носіїв мови асоціюється з дорогою’ (23 реакції): *Bäume, Baum* (4), *Natur* (3), *Wald* (3), *Blumen* (2), *Gras* (2), *Felder* (1), *Land* (1), *Flur* (1), *Wiese* (1), *Siedlung* (1), *Häuser* (1), *Bank* (1), *viele neue Städte* (1), *Zaun* (1); ‘Складові частини дороги, типи доріг’ (18 реакцій): *Straße* (11), *Pfad* (2), *Gehweg* (1), *Kopfsteinpflaster* (1), *Spur* (1), *Kreuzung* (1), *Schild* (1); ‘Функціональне призначення доріг’ (2): *verbinden* (1), *Verbindung* (1).

Порівнявши однойменні семантичні групи на слова-стимули *road, way, Weg*, можна стверджувати, що їхній склад дуже схожий. Проте, у семантичній групі на стимул *Weg* ми виділили підгрупу ‘функціональне призначення доріг’, яка була відсутня в утворених групах на стимули *road* та *way*.

У другій семантичній групі ‘**перебування в русі, поїздка, подорож**’ об'єднано 80 слів-реакцій та виділено такі підгрупи:

‘Пересування в просторі і часі’ (21 реакція): *wandern* (4), *laufen* (3), *Laufen* (1), *Reise* (2), *Strecke (von A nach B)* (2), *ankommen* (2), *Entfernung* (1), *Spazieren gehen* (1), *Spaziergang* (1), *unterwegs sein* (1), *losgehen* (1), *Fuß* (1), *Schritte* (1); ‘Транспорт, спосіб пересування’ (1 реакція): *Auto* (1); ‘Суб'єкти пересування’ (4 реакції): *Reiseveranstalter* (1), *Fußgänger* (1), *Vogel* (1), *Weggefährte* (1); ‘Мета поїздки’ (20 реакцій): *Ziel* (10), *Wald*¹ (3), *Adresse* (1), *Arbeit* (1), *Büro* (1), *Punkt* (1), *viele neue Städte*¹ (1), *Erholung* (1), *Geschichte* (1); ‘Тривалість подорожі’ (17 реакцій): *lang*¹ (11), *lange* (2), *kurz*¹ (2), *schnell* (1), *langsam* (1); ‘Емоції, пов'язані з поїздкою; оцінка подорожі’ (10 реакцій): *schwer* (3), *schwierig* (2), *leicht* (2), *interessant* (1), *langweilig* (1), *ungemütlich* (1); ‘Часовий інтервал, який асоціюється з поїздкою’ (3 реакції): *Nacht* (1), *Freizeit* (1), *Urlaub* (1); ‘Супровідні елементи подорожі’ (4 реакції): *Planung* (1), *Lied* (1), *Nebel* (1), *schönes Wetter* (1).

Третя група асоціацій ‘**напрямок руху, маршрут, курс**’ об'єднала 15 реакцій. У цій групі було виділено 2 підгрупи: ‘Курс, напрям’ (5 реакцій): *Richtung* (3), *geradeaus* (1), *verlieren* (1); ‘Накреслений чи визначений маршрут до чогось’ (10 реакцій): *Heimweg* (1), *von einem Punkt zum nächsten Punkt* (1), *wohin?* (1), *Weg zur Arbeit* (1), *Weg zur U-Bahn* (1), *Weg zur Uni* (1), *zur Schule* (1), *Adresse* (1), *finden* (1), *kennen* (1).

Реакції, що увійшли до четвертої групи асоціацій **‘життя, діяльність людини’** (51 реакція), співвіднесені з життям людини (4 підгрупи): **‘Шлях як все життя людини’** (6 реакцій): *Lebensweg* (5), *Schicksal* (1); **‘Характеристика життєвої дороги’** (25 реакцій): *lang*¹ (11), *lange*¹ (2), *kurz*¹ (2), *schwer*¹ (3), *schwierig*¹ (2), *leicht*¹ (2), *interessant*¹ (1), *jeder geht seinen* (1), *langweilig*¹ (1); **‘Життєві орієнтації’** (17 реакцій): *Ziel*¹ (10), *Ziel verfolgen* (1), *der Weg ist das Ziel* (1), *einen richtigen Weg einschlagen* (1), *Planung* (1), *Lösung* (1), *Ausweg* (1), *Freiheit* (1); **‘Певні етапи життя’** (3 реакції): *Zukunft* (2), *Lebensabschnitte* (1).

Наступну, п’яту, групу формують реакції, об’єднані семантикою **‘спосіб, метод для досягнення чи здійснення чогось’**. Таке значення є типовим для лексеми *Weg*. Ми отримали 11 реакцій, пов’язаних з цим значенням: *Arbeitsweg* (2), *verschiedene (Wege)* (2), *effizient* (1), *einfach* (1), *herausfordernd* (1), *interessant*¹ (1), *Lösung*¹ (1), *finden*¹ (1), *kennen*¹ (1).

На слово-стимул *Bahn* в ході експерименту було отримано 203 реакції, які утворили асоціативне поле з 110 одиниць. Перші дві групи реакцій на стимул *Bahn* є такими ж, які ми виділили для слів-стимулів *road*, *way* та *Weg*: **‘смуга землі, призначена для пересування’** та **‘перебування в русі, поїздка, подорож’**. Проте, слово-стимул *Bahn* у свідомості носіїв німецької мови асоціюється передусім із залізницею, оскільки лексема *Bahn* слугує назвою залізничного транспорту (див. [Duden 1996, S. 201-202]). Тому ми вважаємо за доцільне виділити в утвореному асоціативному полі окрему групу **‘залізниця’**.

Першу групу **‘смуга землі, призначена для пересування’** утворюють 25 реакцій, які ми розподілили між такими підгрупами: **‘Фізичні параметри дороги’** (1 реакція): *lang* (1); **‘Покриття, колір та якість доріг’** (15 реакцій): *Schiene, Schienen, Bahnschienen* (7), *Gleis, Gleise, Gleisen*² (5), *weiß* (1), *Schnee* (1), *Steine* (1); **‘Частина простору, яка у свідомості носіїв мови асоціюється з дорогою’** (1 реакція): *Bäume* (1); **‘Складові частини дороги, типи доріг’** (4 реакції): *Weg* (2), *Autobahn* (1), *Straße* (1); **‘Функціональне призначення доріг’** (3 реакції): *Stadtverbindung* (1), *knoten* (1), *Netzwerk* (1); **‘Технічне обслуговування’** (1 реакція): *Unterhaltung* (1).

Другу групу сформували 93 асоціації, які пов’язані з таким значенням лексеми *Bahn* як **‘перебування в русі, поїздка, подорож’**:

‘Пересування в просторі і часі’ (14 реакцій): *reisen* (3), *Reise* (1), *Fahrt* (1), *Bahnfahrt*² (1), *Fortbewegung* (1), *gerichtetes Bewegen* (1), *Geschwindigkeit* (3), *Hochgeschwindigkeit* (1), *Schnelligkeit* (1), *Mobilität* (1); **‘Транспорт, спосіб пересування’** (42 реакції): *Zug, Züge*² (13), *Deutsche Bahn, DB*² (9), *ICE*² (‘швидкісний потяг’) (7), *U-Bahn* (3), *Auto* (2), *Fortbewegungsmittel, eins meiner liebsten Fortbewegungsmittel* (2), *Nachtzug*² (1), *Räder* (1), *S-Bahn* (1), *Straßenbahn* (1), *Train*² (1), *Verkehr* (1); **‘Суб’єкти пересування’** (4 реакції): *Passagier*² (3), *Menschen*² (1); **‘Мета поїздки’** (5 реакцій): *Arbeit* (1), *Schule* (1), *Ziel* (1), *Zielpunkt* (1), *Hamburg-Harburg* (1); **‘Тривалість подорожі’** (6 реакцій): *schnell* (2), *lange Reise, lang*¹ (2), *Zeit* (1), *dauernd* (1); **‘Емоції, пов’язані з поїздкою; оцінка подорожі’** (8 реакцій): *unzuverlässig* (2), *Unzuverlässigkeit* (1), *unfreundlich* (1), *Unbequemlichkeit* (1), *Zuverlässigkeit* (1), *sicher* (1), *stressfrei* (1); **‘Необхідні предмети для поїздки’** (6 реакцій): *Ticket(s)*² (4), *Fahrkarte*² (2); **‘Супровідні елементи подорожі’** (8 реакцій): *Landschaft* (1), *Lärm* (1), *Sauberkeit* (1), *Automaten* (1), *Zeitung* (1), *Buch* (1), *Winter* (1), *warmes Licht* (1).

Третю семантичну групу утворюють 153 асоціації, які певним чином пов’язані із залізницею. Такі реакції можна поділити на дві великі підгрупи: 1) реакції, які асоціюються у свідомості носіїв мови зі смугою землі, призначеної для пересування; 2) реакції, пов’язані з рухом, пересуванням. Тому у межах групи **‘залізниця’** ми виділили дві основні підгрупи (**‘смуга землі, призначена для пересування’** та **‘перебування в русі, поїздка, подорож’**), які в свою чергу можуть включати менші підгрупи.

17 реакцій, отриманих від німецьких респондентів, характеризують залізницю як спеціально обладнане місце для пересування: *Schiene, Schienen, Bahnschienen* (7), *Gleis, Gleise, Gleisen* (5), *rot* (3), *Eisenbahn* (1), *S-Bahn* (1).

У другій підгрупі **‘перебування в русі, поїздка, подорож’** (‘*Bahnfahrt*’) асоціації, пов’язані із залізницею, ми розподілили за такими параметрами:

‘Якість поїздки’ (49 реакцій). До цієї підгрупи відносяться асоціації, які характеризують подорож залізницею. Характерно, що в них відобразилась німецька точність і пунктуальність, зокрема, важливість руху поїздів точно за розкладом (*Verspätung* (15), *unpünktlich* (2), *warten* (2), *zu spät* (2), *Pünktlichkeit* (2), *Wartezeit* (1), *Fahrplan* (1), *unflexibel* (1), *ineffektiv* (1)); ціна (*teuer, zu teuer* (5), *billig* (1), *Sparpreise* (1)), швидкість (*schnell* (2), *Schnelligkeit* (1)); надійність

(*unzuverlässig* (2), *Unzuverlässigkeit* (1), *meistens kaputt* (1), *sicher* (1), *Zuverlässigkeit* (1)); комфорт (*überfüllte Züge* (1), *Überfüllung* (1), *viel zu voll* (1), *Unbequemlichkeit* (1), *stressfrei* (1), *unfreundlich* (1));

‘Споруди як необхідний компонент залізниці’ (14 реакцій): *Bahnhof* (10), *Bahnsteig* (2), *Bahnstation* (1), *Hamburg Hbf* (1); ‘Залізниця як установа’ (20 реакцій): *Deutsche Bahn*, *DB* (9), *Service der Bahn*, *Service* (2), *Siemens* (2), *Streik* (2), *Deutschland* (1), *international* (1), *Monopol (Angebots)* (1), *Oberleitungen* (1), *Subventionen* (1); ‘Транспорт, спосіб пересування’ (28 реакцій): *Zug*, *Züge* (13), *ICE* (7), *U-Bahn* (3), *Abteil* (1), *Nachtzug* (1), *BordBistro* (1), *Straßenbahn* (1), *Train* (1); ‘Суб’єкти пересування’ (14): *Schaffner* (4), *Passagier* (3), *Kontrolleure* (2), *Harry Potter* (1), *Lokführer* (1), *Uniform* (1), *Menschen* (1), *viele Leute* (1); ‘Необхідні предмети для поїздки залізницею’ (8 реакцій): *Ticket(s)* (4), *Fahrkarte* (2), *Zugticket* (1), *BahnCard* (1); ‘Етапи подорожі’ (3 реакції): *Abfahrt* (1), *Kontrolle* (1), *Umsteigen* (1).

Отже, опрацювання німецької частини експерименту показало, що асоціації на стимул *Weg* об’єднуються у 5 семантичних груп, тоді як асоціації на стимул *Bahn* дають лише 3 семантичні групи.

За допомогою вільного асоціативного експерименту ми виявили як спільні, так і лінгвоспецифічні особливості наповнення асоціативних полів на слова-стимули *road*, *way*, *Weg* та *Bahn*, що дозволяє робити висновки про спільне та відмінне у структурі та змісті концептів «road» та «Weg». За результатами нашого експерименту, дві семантичні групи (‘смуга землі, призначена для пересування’ та ‘перебування в русі, поїздка, подорож’) є спільними для всіх чотирьох слів-стимулів, причому такі асоціації складають значну частину отриманих реакцій. Англійське слово-стимул *way* та німецьке *Weg* утворюють однойменні групи ‘життя, діяльність людини’ та ‘спосіб, метод для досягнення чи здійснення чогось’. Лексеми *road* та *Bahn* на відміну від інших досліджуваних лексем не асоціюються у респондентів з життєвим шляхом людини.

У кожній із досліджуваних мов ми отримали також особливі, специфічні асоціації. Так, характерними для німецької лінгвокультури є реакції, об’єднані в групу ‘залізниця’, що пов’язано з актуальною семантикою слова *Bahn*. На слово-стимул *Bahn* представники німецької лінгвокультури дають реакції, які стосуються переважно залізничного транспорту і подорожі ним. Це свідчить про те, що лексема *Bahn* у сучасній німецькій мові звузила свою референцію до ‘залізниці’, а решта її значень, які фіксуються словниками, відходять на задній план. Ті асоціації, які ми віднесли до першої і другої семантичних груп, можна також розглядати як складові групи ‘залізниця’. В англійській частині експерименту унікальною виявилася група, побудована на фонетичних асоціаціях. Такі асоціації ми отримали лише серед носіїв англійської мови на стимул *way*.

У цілому можна стверджувати, що асоціативний експеримент є важливим джерелом інформації як про структуру лексичного значення слова, так і про зміст концепту, а зіставне вивчення асоціативних полів відкриває можливість для виявлення універсальних та лінгвоспецифічних особливостей однойменних концептів у свідомості носіїв різних мов.

Література

- Залевская А.А. Слово в лексиконе человека / А.А. Залевская. – Воронеж: Изд-во ВГУ, 1990. – 204 с. Кубрякова Е.С. Части речи с когнитивной точки зрения / Е.С. Кубрякова. – М.: Ин-т языкознания РАН, 1997. – 327 с. Лакофф Дж. Мышление в зеркале классификаторов / Дж. Лакофф // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. XXIII. – Когнитивные аспекты языка. – М.: Прогресс, 1988. – С. 11-51. Леонтьев А.Н. Опыт структурного анализа цепных ассоциативных рядов (экспериментальное исследование) / А.Н. Леонтьев // Избранные психологические произведения: В 2-х т. – Т.2. – М.: Педагогика, 1983. – С. 50-71. Ломов Б.Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии / Б.Ф. Ломов. – М.: Наука, 1984. – 445 с. Duden Deutsches Universalwörterbuch / hrsg. und bearb. vom Wissenschaftlichen Rat und den Mitarbeitern der Dudenredaktion. – Mannheim; Leipzig; Wien; Zürich: Dudenverlag, 1996. – 1816 S. Longman Dictionary of Contemporary English. – 4 th edition. – Edinburgh: Longman, 2005. – 1950 p. Wahrig G. Deutsches Wörterbuch. – Gütersloh: Bertelsmann Lexikon Verlag, 1997. – 1420 S.